

ΜΙΑ ΚΑΤ' ΕΞΟΧΗΝ ΑΜΑΡΤΩΛΗ

Ζει ανάμεσα σε θάλασσα και ουρανό για να 'ναι ελεύθερη να φεύγει και να επιστρέψει. Μοιράζει το χρόνο της ανάμεσα στις

Σπέτσες όπου δημιουργεί και στην Αθήνα όπου σταθμεύει.

Μοιράζει τον εαυτό της ανάμεσα στον Έρωτα που βιώνει και το

Θάνατο που περιμένει ως το μόνο εξίσου ικανό.

Δηλώνει κατ' εξοχήν αμαρτωλή ενδίδοντας στις ηδονές ακόμα κι όταν πονάνε. Αισθάνεται εύθραυστη και διαφανής και της αρέσει

μέσα από τη δουλειά της να διαβάζει τον εαυτό της.

Εκθέτει στη Δίασπρο χωρίς να την πληγώνει το ενδεχόμενο να μην

αρέσει γιατί «το μου αρέσει ή δεν μου αρέσει είναι του κάθε

ανθρώπου η ψυχή».

ΤΟΥ ΑΝΤΡΕΑ ΠΑΡΑΣΧΟΥ

Τι προέχει στη δουλειά σας αυτή, η ιστορία που λέτε ή το υλικό της;

Σ' όλη μου την πορεία αλλάζω υλικό πολύ συχνά και όχι επειδή αλλάζει το θέμα το ίδιο επειδή υπάρχει μια συγκεκριμένη ανάγκη να βγει προς τα έξω μια άλφα ιστορία, αυτό μπορεί να γίνει κι ανάποδα δηλ. μπορεί να δω ένα υλικό που να με διεγείρει σ' ένα ικανό βαθμό για ν' αρχίσω πια να φτιάχνω μια ιστορία που να έχει σχέση με το υλικό το ίδιο.

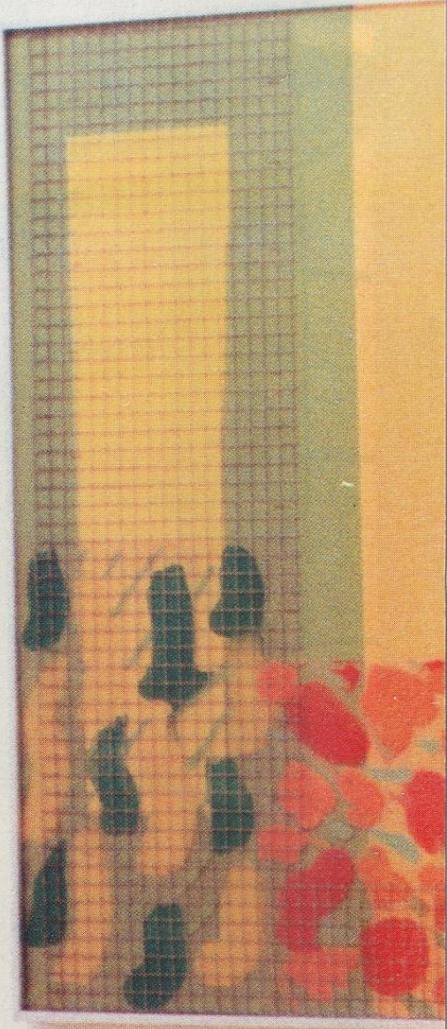
Στην περίπτωση αυτής της δουλειάς;

Ήταν και τα δύο. Και η ιστορία που ήθελα να πω και το υλικό. Μάλιστα έπρεπε

να ψάξω για να βρω το υλικό γιατί ξεκινώντας από το φτερό του τζίτζικα έφτασα στη δουλειά αυτή με αφορμή όμως ένα ημερολόγιο που φτιάχνω. Πρόκειται για ένα προσωπικό ημερολόγιο με εικόνες, το οποίο δουλεύω πάνω σε ένα παλιό λεξικό της γαλλικής γλώσσας του 1840 και κάτι. Σελίδα-σελίδα εκεί πάνω κρατώ τις σημειώσεις μου. Αυτό το ονομάζω «Το βιβλίο του Ουρανού και της Θάλασσας». Και τα δύο αυτά στοιχεία έχουν μέσα τους πολλές έννοιες. Την έννοια του πετάγματος, της κίνησης, της βύθισης, του ελαφρού, και του διάφανου.

Κάτι δηλαδή που λειτουργεί σε πολλά επίπεδα.

Τώρα μιλάω πρακτικά γιατί η ζωγραφική είναι όντως μια γλώσσα που λειτουργεί σε πάρα πολλά επίπεδα. Κάποια από αυτά τα επίπεδα με ωθήσανε να βγάλω τη δουλειά σε μεγαλύτερα μεγέθη. Οπως είδατε τα έργα είναι κάπου ανάμεσα σε ζωγραφική και κατασκευή. Πολλά από αυτά δεν έχουνε σαφή περιγράμματα όπως σαφές δεν είναι και το περίγραμμα ενός εντόμου που πετά. Μπορεί να είναι σημαντικότερο το γεγονός ότι πετά, η κίνηση που νοητά διαγράφεται σ' ένα διαφα-

νή χώρο όπως είναι ο αιθέρας. Κάπως
έτσι ξεκίνησα.

Το υλικό αλλάζει και ανάλογα με τη διάθεση:

Οπωσδήποτε. Όταν λέω ότι διηγούμαι μια
ιστορία, αυτό έχει να κάνει με τον ψυχισμό¹
μου, με το συναίσθημά μου, με το πώς εί-
μαι την εποχή εκείνη σαν άνθρωπος, τι
βιώνω πώς πάγω εν ολίγοις

Καὶ πός πάσχετε σήμερον;

Καὶ λογισθεῖτε οὐρανοῦ,
Θα ἔλεγα ότι από τότε που ἀρχισα να κάνω τη δουλειά αυτή είμαι σε μια κατάσταση θετικού πάθονς. Είμαι καλά γι' αυτό και είναι μια από τις δουλειές που βγ

κανε με πολύ μεγάλη, εντονότατη, ευχαρίστηση. Είναι απ' τις λίγες φορές που δούλεια και χόρεια παραλληλα

Είχαν ποιώτερη φρονά του συμβαίγει αυτό;

*Είναι η πρώτη φορά που συμβαίνει αυτό,
Είναι η πρώτη φορά που συμβαίνει να εί-
ναι τόσο καθαρό το συναίσθημα.*

Στην έκθεση, τα έργα που βρίσκονται στη μεσαία αίθουσα είναι μιας προηγουμένης περιόδου η οποία όμως έχει αρχίσει να συνδέεται με αυτήν εδώ τη δουλειά και βγήκαν τα δύο μεγάλα φτερά τα οποία ήταν για μένα πια έκπληκτη.

Έκπληξη γιατί βγήκανε ή το πώς βγήκανε;

Ήταν έκπληξη το ότι βγήκανε με το συγχρονισμένο τοόπο

Haye flash-back:

Πτωτε *Flash-back*,
Ήταν η κλασική περίπτωση *flash-back* που γίνεται τώρα. Δηλαδή έχεις πλήρη αντίληψη του τώρα αλλά ξαφνικά κάνεις ένα πήδο προς τα πίσω και βλέπεις λιγάκι να διαγράφεται η πορεία σου και η ζωή σου και αυτό έχει φοβερό ενδιαφέρον. Γι' αυτό και αποφάσισα να τα διξέω.

Είναι και μια σύνδεση με τα προηγούμενα:

μενα;
Δεν είναι ότι προσπαθώ να κάνω μια σύνδεση με τα προηγούμενα επειδή ουσιαστι-

κά είναι η πρώτη ατομική έκθεση που κάνω στην Κύπρο οπότε κάποιος θα σκεφτεί ότι θέλω να δείξω και λίγο από το τι έκανα πριν. Ο λόγος είναι ότι αρχίζει πια να λειτουργεί μια σύνθεση. Προς το παρόν τελείωσα αυτά, είναι δε στη διαδικασία της δημιουργίας και άλλα.

Εκείνο που ενδιαφέρει πραγματικά είναι αν στο κάθε σημείο της ζωής μας πρέπει να δείχνουμε ένα προηγούμενό της κομμάτι;

Πιστεύω ότι δεν είναι απαραίτητο κάθε φορά να δείχνουμε κι ένα κομμάτι απ' το παρελθόν μας. Παράλληλα όμως νομίζω ότι το κονβαλάμε έτσι κι αλλιώς. Κι όταν πια φτάνεις σε μια ηλικία που έχεις όντως ένα παρελθόν πίσω σου - γιατί το παρελθόν κτίζεται - τότε θα επιτρέψεις στο έργο να βγει όπως θέλει αυτό κι όχι όπως θέλεις εσύ. Από τη στιγμή που γίνεται μια συνειδητή επιλογή και λες π.χ. θα μπλοκάρω τη μνήμη μου και θα λειτουργήσω σε σχέση με τις δέκα η ώρα το πωάι - κάτι σαν αυτό που λέει ο Λόρκα «ήταν πέντε η ώρα το απόγευμα» - θα πρέπει να έχεις ένα άλλο μέσο για να το βγάλεις, το οποίο να είναι ανάλογο και να λειτουργεί την ώρα ακριβώς στην οποία αναφέρεσαι.

Πόσο συγκεκριμένα μπορεί να λειτουργήσει ο χρόνος στην τέχνη;

Η υπόθεση όμως των εικαστικών τεχνών έχει εκ των πραγμάτων ένα χρόνο δικό της. Τον πραγματικό χρόνο της εκτέλεσης του έργου. Κι αυτός ο χρόνος είναι αδύνατο να οριοθετηθεί μέσα στη στιγμή. Και πιστεύω ότι μόνο πια σε ένα επίπεδο μνήμης μπορείς να πεις ότι αυτό το έργο είναι η στιγμή π.χ. του έρωτα, η στιγμή που τα μάτια μας συναντηθήκανε. Αυτό ξωγραφίζω. Άλλα και πάλι θα κονβαλάει μέσα του αυτό το πράγμα όλη τη μνήμη και την εμπειρία των όσων χρόνων έχει ο καθένας στη δουλειά του.

Ας μιλήσουμε τότε για τον έρωτα;

Α! Είναι μια εξαιρετική υπόθεση ο έρωτας. Το εύχομαι σ' όλους τους ανθρώπους. Πέρα απ' τον έρωτα το μόνο άλλο ικανό είναι ο θάνατος. Δεν υπάρχει τίποτ' άλλο κι είμαι εξαιρετικά απόλυτη. Και περιμένω το δεύτερο. Θα ήθελα πάρα πολύ να έχω μια πιθανότητα συνείδησης του θανάτου. Γιατί είμαι και απόλυτα εξοικειωμένη με το θάνατο. Δεν με φοβίζει όπως δεν με φοβίζει κι ο έρωτας.

Εχεις μελετήσει το θάνατο ή ασχολήθηκες με μεταθανάτιες εμπειρίες;

Δεν έχω μελετήσει, έχω ακούσει. Άλλα με τον ίδιο τρόπο που όσο και ν' ακούσεις και μελετήσεις για τον έρωτα το βιώνεις μοναδικά και προσωπικά, το ίδιο ισχύει και για το θάνατο. Επίσης δεν με ενδιαφέρει να ξέρω κάθε φορά τι θα συμβεί, ούτε

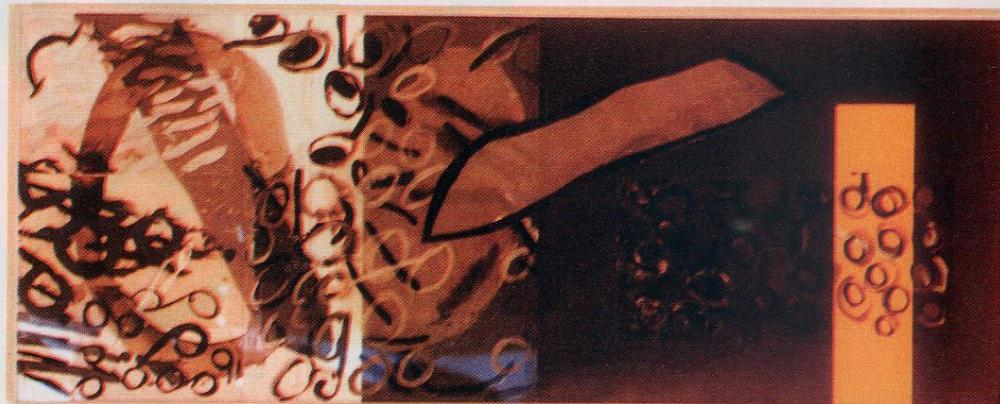
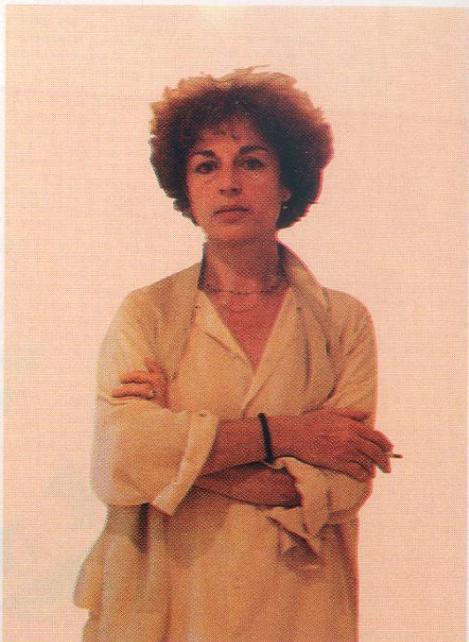
όταν ερωτεύομαι ούτε όταν θα πεθάνω. Είναι και οι δύο τόσο σοβαρές υποθέσεις!

Ο έρωτας δεν είναι κάτι αποσπασματικό, είναι πιστεύω φιλοσοφία ζωής.

Συμφωνώ εντελώς μαζί σου. Μια μικρή διευκόλυνση. Ο έρωτας είναι μια φιλοσοφία ζωής την οποία βέβαια μπορούμε να την έχουμε ιδιωτικά. Δεν θα το γενικοποιούσα. Αν ήταν όντως γενική φιλοσοφία ζωής τότε η ζωή μας θα ήταν πολύ καλύτερη.

Παράδειγμα;

Όταν ας πούμε αντιταπαθέσουμε αυτό που λέμε, τη φιλοσοφία του έρωτα με την πολιτική που είναι μια φιλοσοφία θανάτου, μια φιλοσοφία που πάσχει από έρωτα, που είναι ανέραστη. Η ζωή είναι φοβερά πλούσια, είναι τεράστια στο μέγεθος αλλά είναι πολύ μικρή. Από τη στιγμή που αρχίζεις να έχεις συνείδηση ότι ανά πάσα στιγμή κάνεις κάποιες επιλογές, αυτό σημαί-

νει ότι κάποια πράγματα τα βάζεις στην πάντα. Δεν προλαμβαίνεις να τα κάνεις εκ των πραγμάτων. Δηλαδή θα ήθελα να δουλέψω με έξι στοιχιά, όμως επειδή ο χρόνος είναι τακτός, έπρεπε να κάμω την επιλογή μου. Δηλαδή τα πράγματα στα οποία λέμε όχι και τ' αφήνουμε πίσω μας μπορεί να είναι μια πιθανότητα την οποία για πάντα έχουμε χάσει. Κι είναι το μοιραίο «ναι» και το μοιραίο όχι.

Θέμα μόνο σωστής επιλογής;

Δεν είναι πάντως θέμα θάρρους, όπως ας πούμε στο ποίημα του Καβάφη «νάχεις το θάρρος να το πεις». Έχω μια μικρή αμφιβολία γιατί η επιλογή που κάνεις τη δεδομένη στιγμή είναι πολύ σύνθετο πράγμα. Έχει να κάνει με το πώς είσαι και τι κότσια έχεις εκείνη τη στιγμή. Γι' αυτό δεν σημαίνει ότι απαραίτητα κάνεις την καλύτερη επιλογή.

Έχετε λυτηθεί για κάποιες επιλογές;

Ναι. Σίγουρα για κάποια πράγματα που αισθάνομαι βαθιά μέσα μου ότι η ζωή μου θα είχε εξελιχθεί διαφορετικά εάν είχα κάνει μιαν άλλη επιλογή.

Ωστόσο αν μπορούσαμε να γνωρίζουμε

από προηγούμενως κάποια πράγματα...

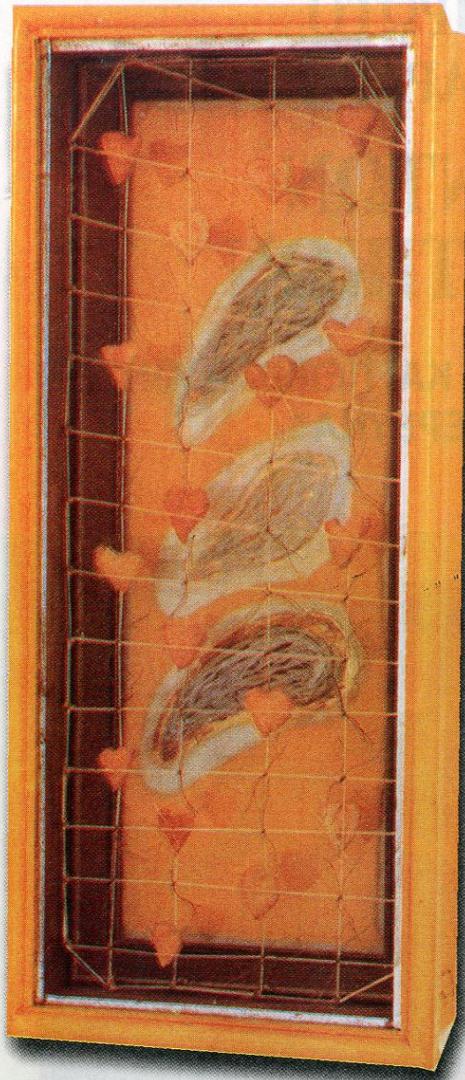
Θα ήταν τραγική η ζωή μας κατ' αρχάς.

Και οι εμπειρίες δεν θα είχαν σημασία.

Σωστό. Προιν από λίγο καιρό ήμουνα σπίτι με βαριά γρίπη και είχα ψηλό πυρετό. Επειδή δεν μπορούσα να κάνω τίποτα χειρονακτικό άρχισα να διαβάζω παλιές σημειώσεις μου και ν' αρχειοθετώ κάποια πράγματα. Είναι σημειώσεις που έγραφα απ' το '67. Βρήκα λοιπόν κάποιο χαρτί που έγραφα προιν είκοσι χρόνια, όταν δηλαδή ήμουν 30 χρονών και έλεγα: «Θάθελα να είμαι νέα ξανά όχι για να μην κάνω πάλι τα λάθη μου αλλά για να μην τα γνωρίζω». Μεγαλώνοντας αυτό που προστίθεται είναι η γνώση των επιλογών σου. Είναι μια κατάσταση, για μένα, άκρως συγκινητική. Μου αρέσει να έχω έναν εαυτό τον οποίο να μπορώ να τον διαβάζω και μέσα από τη δουλειά που έχω κάμει.

Το τξιτζίκι πως προέκυψε;

Θα μπορούσα να σου δώσω πολλές απαντήσεις. Δύο όμως θα ήταν αληθινές. Το τξιτζίκι προέκυψε γιατί απλά τα τξιτζίκια είναι πολύ βραχιόβια και πεθαίνοντας πολύ ωραία, πέφτουν κάτω, ψιλοτσιρίζονται και

Ακριβώς. Κι έχω απόλυτη συνείδηση του τιμήματος. Το ξέρω και πληρώνω τον πόνο του τιμήματος.

Ο πόνος δεν είναι και η άλλη πλευρά του έρωτα;

Ασφαλώς. Ζούμε σε δυαδικό κόσμο.

Ετσι ξεκίνησαν τα πράγματα με τη δουλειά μου αυτή. Μέσα από τη διαδικασία του πόνου, έφτασα να χρεούω. Αυτή τη δουλειά την έκανα με φοβερή ευχαρίστηση. Έφτασα σ' ένα αντίποδα εξαιρετικά ισορροπημένο.

Τώρα δηλαδή αισθάνεστε ισορροπημένη;
Η ισορροπία είναι τώρα ένα καινούργιο στοιχείο στη ζωή μου.

Θα σας πληγώνε αν σας έλεγα ότι «αυτό εδώ το έργο» δεν μ' αρέσει;

Όχι δεν θα με πείραξε καθόλου. Ισως θα με πείραξε κάποια χρόνια πριν. Το τι «αρέσει ή δεν αρέσει» είναι μια διαδικασία απόλυτα ιδιωτική την οποία σέβομαι απόλυτα γιατί κι εμένα δεν μου αρέσει π.χ. ο Ντελαχρούνα. Είναι ένας θαυμάσιος καλλιτέχνης αλλά απλά δεν μου αρέσει. Το «μου αρέσει δεν μου αρέσει» είναι του κάθε ανθρώπου η ψυχή. Από 'κει και πέρα αν κάποιος μου κάνει μια κριτική για το κάθε έργο ξεχωριστά και κάνουμε μια ανάλυση και μου πει τις απόψεις και τις διαφωνίες του, αυτό θα το άκουγα πολύ σοβαρά γιατί από 'κει μαθαίνω.

Δεν σας είναι όμως δυσάρεστο;

Όχι δεν μου είναι δυσάρεστο να μην αρέσει σε κάποιον το έργο ή τα έργα μου. Κι έπειτα δεν γίνεται. Ζούμε σε μια κονωνία η οποία ελάχιστο χρόνο καταναλώνει για να κάνει ένα ουσιαστικό διάλογο, είτε με το αντικείμενο είτε με τον δημιουργό, οπότε σαν πρόβλημα μπορώ να το τοποθετήσω. Όχι μόνο οι δημιουργοί αλλά όλοι οι άνθρωποι. Ζούμε στον αιώνα της πληροφορικής και κάπου έχουμε λυγίσει κάτω από τις άπειρες εικόνες που βγαίνουν προς τα έξω. Δεν μένει πια στιγμή για να καθήσεις να ελέγχεις τις πληροφορίες που δέχεσαι.

Και η κριτική; Πώς την αντιμετωπίζετε και πώς σας αντιμετωπίζει;

Γενικά δεν είχα αρνητική κριτική. Από την αρχή, από τις πρώτες μου εκθέσεις οι κριτικοί στο μεγαλύτερο σώμα τους μ' έχουν βοηθήσει πολύ. Νομίζω όμως τώρα, στο τέλος του αιώνα, υπάρχει πρόβλημα στη σχέση όλης αυτής της οικογένειας, δηλ. των κριτικών τέχνης, των θεωρητικών και των καλλιτεχνών. Είναι μετά και οι ενδιάμεσοι που είναι οι γκαλερί.

Τι είδους προβλήματα δημιουργούνται;

Εδώ υπάρχουν κάποια προβλήματα τα οποία θα χαρακτηρίζονται ως προβλήματα εξουσίας. Θα είχε ενδιαφέρον να γίνονται συνητήσεις μεταξύ όλων αυτών. Γιατί βλέπουμε το φαινόμενο να έχουμε θεματικές

εκθέσεις οι οποίες υπάρχουν μόνο γιατί υπάρχει ένας θεωρητικός λόγος που τις στηρίζει. Συν το γεγονός ότι ο θεωρητικός λόγος έχει φτάσει να είναι τόσο δύσβατος που δεν είναι πια ένας τρόπος ανάπτυξης και ερμηνείας του έργου. Παλαιότερα ο λόγος λειτουργούσε και σαν ενδιάμεσος και με το κοινό, που διάβαζε για να καταλάβει καλύτερα αυτό που θα μπορέσει να δει. Αυτό το φαινόμενο ισχύει για όλες τις τέχνες. Τώρα που ο λόγος έγινε δυσνόητος, δεν λειτουργεί. Εφόσον λοιπόν δεν λειτουργεί μπορεί και υποτάσσεται και επειδή η εξουσία αφορά την οικονομική πια υπόθεση ε, τότε εκεί τα πράγματα... δεν χρειάζεται να πω τίποτα άλλο.

Και μετά τον τζίτζικα;

Αυτό είναι απολύτως άγνωστο. Πετώντας θα το βρω.

Η άλλη φάση ξεκίνησε δηλαδή;

Δεν με ενδιαφέρει να ξέρω κάθε φορά τι θα συμβεί, ούτε όταν ερωτεύομαι ούτε όταν θα πεθάνω. Είναι και οι δύο τόσο σοβαρές υποθέσεις!

Εν μέρει ναι. Γιατί η δουλειά αρχίζει να γίνεται και πάλι τρισδιάστατη, δηλαδή, δουλειά μέσα στο χώρο η οποία εξακολουθεί να έχει σαν βασικό της στοιχείο τη διαφάνεια. Τον επόμενο μήνα θα πάω στη Βουλγαρία όπου θα κατασκευάσω το πρώτο τρισδιάστατο έργο. Και θα δούμε.

Ο χρόνος σας πιέζει; Σας δυσκολεύεται;

Δεν με απασχολεί. Μ' αρέσει πάρα πολύ να δουλεύω με ημερομηνίες. Να σπρώχνω τον εαυτό μου για να τηρήσω το χρονοδιάγραμμά μου. Κι αυτό είναι φοβερά διεγερτικό, γιατί πρέπει να ξεπερνάω τα φυσικά μου όρια. Οπότε θα δούμε τι Λήδα θα βγει.

Κάθε φορά πρέπει να υπάρχει υπέρβαση, έτσι;

Το ζητούμενο είναι σαφώς αυτό. Κι όχι μόνο της προηγούμενης Λήδας αλλά όλης της κατασκευής που με κάνει να είμαι αυτή που είμαι. Και μέσ' απ' την υπέρβαση αλλάζει βέβαια κι ο τρόπος που βλέπω τον κόσμο γενικότερα. Δεν αφορά πια εμένα, αφορά όλο τον κόσμο.

Χάρηκα πολύ την κουβέντα μας.

Κι εγώ και σ' ευχαριστώ πολύ. ■

μετά ηρεμούν. Άρχισα έτσι να τα μαζεύω. Ήταν μια περίοδος της ζωής μου πάρα πολύ σημαντική γιατί τελείωνε μια πάρα πολύ ουσιαστική σχέση, χωρίς ακόμα να το έχω πει στον εαυτό μου. Και ξεκίνησα τη μερολόγιο.

Για να επιστρέψετε ή για να φύγετε;

Η διάθεσή μου ήταν όντως να φύγω, να πετάξω. Αλλά αισθανόμουν πάρα πολύ εύθραυστη, σχεδόν γνάλινη. Αισθανόμουν πάρα πολύ διαφανής, τόσο που φαινόταν ότι ήμουν ένα διαφανές πλάσμα. Και εν τέλει ταυτίστηκα πολύ με το τζίτζικο. Τον τζίτζικα τον έχουνε σαν ένα εντελώς χαζό έντομο, το οποίο την ώρα που το μυρμήγκι δουλεύει σκληρά και αποταμιεύει, αυτό τραγουδάει και περνάει καλά. Και το ηθικό δίδαγμα είναι ότι «είδες εν τέλει πεθαίνει». Και πού καταλήγουμε; Για άλλη μια φορά στη φιλοσοφία της Δύσης. Οτι αυτό που σε τέρπει, η ηδονή εν ολίγοις τιμωρείται. Εγώ είμαι κατ' εξοχήν αμαρτωλή. Ενδίδω πάντοτε στα πράγματα τα οποία με τέρπουν. Ακόμα κι όταν πονάνε. Γιατί αυτά πολλές φορές πάνε μαζί. **Μα αυτό δεν είναι και το τίμημα;**